

ŠKOLA ZA CESTOVNI PROMET
ZAGREB

NASTAVNO PISMO

HRVATSKI JEZIK

4. RAZRED

TEHNIČAR CESTOVNOG PROMETA

Cijenjeni polaznici!

Da bismo vam olakšali samostalno učenje i pripremu za polaganje ispita iz hrvatskog jezika po propisanom programu za 4. razred četverogodišnje strukovne škole, priredili smo vam nastavno pismo predviđenog gradiva. Sadržaj je podijeljen na tri cjeline koje obuhvaćaju teme iz tri područja: književnosti, jezika (leksikologije) i izražavanja. Iza svake teme nalaze se zadaci za samostalni rad što zahtijeva od vas i korištenje udžbenika- za književnost i jezik: Književnost 4, čitanka za 4. razred četverogodišnjih strukovnih škola, i Hrvatski jezik 4 s radnom bilježnicom, izdavač Alfa, Zagreb.

Na marginama nastavnog pisma objašnjeni su najvažniji pojmovi, a taj dio je namijenjen vašim zapisima prilikom učenja.

Želimo vam uspješno učenje i zadovoljavajući uspjeh na ispitu.

SADRŽAJ

.AVANGARDA, MODERNISTIČKI POKRETI I SOCIJALNA KNIŽEVNOST.....	1-8
Franz Kafka : Preobražaj	9
Ekspresionizam u hrvatskoj književnosti.....	10
Antun Branko Šimić : Pjesnici.....	10
Svjetska književnost od 1929. do 1952.....	11
Epski teatar	11
Teatar apsurda	11
A.Camus : Stranac	12
Hrvatska književnost od 1929. do 1952.	13
Tin Ujević: Svakidašnja jadikovka	14
Miroslav Krleža : Povratak Filipa Latinovicza	14-15
Miroslav Krleža: Gospoda Glembajevi	16
Ivo Andrić: Prokleta avlija	17
Druga moderna u hrvatskoj književnosti	17
Ranko Marinković: Kiklop	19
Josip Pupačić: Tri moja brata	20
Postmodernizam u hrvatskoj književnosti	21-22
Slavko Mihalić: Majstore, ugasi svijeću.....	22
Ivo Brešan, Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja.....	23
Leksikologija.....	24
Sinonimija,homonimija i antonimija.....	24-25
Raslojenost leksika.....	26-27
Frazemi i frazeologija	27-28

Leksičko posuđivanje i jezična norma.....	28-29
Leksikografija	30
Hrvatski jezik u 20. st.	31
Esej.....	32
Rasprava	32

Udžbenik : S.Zrinjan : Književnost 4

Udžbenik za četverogodišnje strukovne škole

Zagreb : Alfa

Lektira:

1. Marcel Proust: COMBRAY
2. Miroslav Krleža: POVRATAK FILIPA LATINOVICZA i
3. GOSPODA GLEMBAJEVI
4. Ivo Andrić: PROKLETA AVLIJA
5. Bertolt Brecht: MAJKA HRABROST I NJEZINA DJECA
6. Albert Camus: STRANAC
7. Eugene Ionesco: ČELAVA PJEVAČICA ili STOLICE
8. Petar Šegedin: NOVELE (izbor)
9. Vladan Desnica: ZIMSKO LJETOVANJE ili PRIPOVIJESTI (po izboru)
10. Ranko Marinković: KIKLOP
11. Antun Šoljan: LUKA
12. Vitomir Lukić: SOBA ZA PROLAZNIKE
13. Ivo Brešan: PREDSTAVA HAMLETA U SELU MRDUŠA DONJA
14. Ivan Aralica: OKVIR ZA MRŽNJU
15. Pavao Pavličić: VEČERNJI AKT ili DUNAV

1. AVANGARDA,MODERNISTIČKI POKRETI

Oko 1910. javljaju se nova strujanja u europskoj umjetnosti poznata pod nazivom avangarda. Avangarda nije jedinstvena stilska epoha, sastoji se od više pravaca koji se međusobno razlikuju, ali je svima zajedničko osporavanje tradicije, traganje za novim izražajnim mogućnostima i narušavanje klasičnih struktura.

Sastoji se od dva razdoblja : a) 1910.-1929.

b) 1929.-1952.

Avangarda se javlja u okvirima ubrzane industrijalizacije i urbanizacije, naglog razvoja tehnike, imperijalizma i rata. Osjeća se duboka kriza građanskog društva i pesimizam pa stoga se umjetnici osjećaju pozvanim na svojevrsnu mesijansku ulogu: umjetnošću stvarati novo društvo i novog čovjeka.

Avangardni pravci:

OD 1910.-1929.

FUTURIZAM (Italija, Rusija)

EKSPRESIONIZAM (Austrija, Njemačka)

DADAIZAM (Švicarska)

NADREALIZAM (Francuska)

IMAGIZAM (Engleska, Rusija)

Od 1929.-1952.

Socijalistički realizam

Egzistencijalizam

FUTURIZAM (Italija i Rusija)

Prvi futuristički manifest objavio Filippo Tommaso Marinetti 1909. u kojem govori:

Trkaći automobil je ljepši od Nike sa Samotrake... Vrijeme i prostor jučer su umrli. Mi živimo u apsolutnome, budući da smo stvorili vječnu, sveprisutnu brzinu!

Futuristi radikalno raskidaju s tradicijom, njeguju kult brzine, dinamike, industrijske civilizacije, tehnike, rata i militarizma.

Obilježja poetike futurizma:

nedostatak bilo kakve logične povezanosti,

nepoetične riječi i izrazi,

uvođenje matematičkih izraza,

ukidanje interpunkcije,

uporaba imenica i glagola u infinitivu,

oponašanje ritma strojeva,,

stvaranje novih riječi, bez logičnog značenja

kaos u izrazu-kaos u formi = besmisao

Najznačajniji ruski futurist: V.V. Majakovski

U poeziju uvodi tematiku gradskog života i urbani govor (žargonizme i vulgarizme).

Fr. avant –garde
= prethodnica

lat.
futurus=budući

fr. expression=
izražaj; istisak

EKSPRESIONIZAM

(Njemačka i Austrija)
od 1910.-1924.

Okupljaju se oko časopisa DER STURM (Juriš, 1910.) DIE BRÜCKE (Most) i DER BLAUE REITER (Plavi konjanik).

Ono što se mora izraziti u umjetnosti subjektivna je stvarnost pojedinca. Važna je samo njegova stvaralačka sloboda.

Pjesnik ne imitira i ne opisuje – on donosi sebe neposredno iz sebe:

Zbilja nije izvan nas, ona je u nama

KNJIŽEVNE VRSTE I PREDSTAVNICI:

- a) poezija
- b) drama

PJESNICI:

Georg Trakl, Franz Werfel; August Stramm

DRAMATIČARI:

Georg Kaiser, Ernst Toller

TEME I MOTIVI:

1. vječnost i kozmički motivi
2. nihilistički subjektivizam (očaj i besperspektivnost)
3. rat (bolest, smrt, raspadanje, strah)
4. pobuna i otpor (kritika društva)

SMJEROVI: KOZMIČKI; RELIGIOZNI; SOCIJALNI; REVOLUCIONARNI

STILSKE ZNAČAJKE

u poeziji:

- škrtoš, sažetost izraza
- odbacivanje opisa,
- dinamičnost ritma (uporaba glagola i rečeničnih nizova)
- slobodni stih (interpunkcija gotovo iščezava)
- boja izraz inteziteta i kakvoće pjesničkog doživljaja (a ne realnog svojstva predmeta)
- omiljene boje plava, crvena, crna
- sinestezija (izražava uzajamnost osjeta)

u drami:

- prevladava monolog,
- pantomima,
- masovne scene, pokret

DADAIZAM

Naziv dolazi od dječjeg tepanja (umjetnici su poput djece- ne robuju pravilima)
Javlja se u Zürichu- 1916. Umjetnici se u jeku 1. svjetskog rata sastaju u kavani
Cabaret Voltaire

Osnivači dadaizma su Hans Arp i Tristan Tzara.

Dadaizam se javlja kao reakcija na osjećanja gađenja prema ratu i prema civilizaciji koja rat dopušta i kao otpor logici i jeziku koji su temelji civilizacije. Iz svega toga je proizišla njihova pobuna koja se prije svega sastojala od negacije a bez estetskih vrijednosti.

NADREALIZAM

Javlja se u Francuskoj. Izlaze dva manifesta:

1924. Prvi manifest nadrealizma

1930. Drugi manifest nadrealizma

“Nadrealizam je čisti duševni automatizam kojim se hoće izraziti (...) zbiljsko odvijanje misli. Diktat misli bez ikakva nadzora razuma ili moralne zaokupljenosti.”

(1. manifest)

STVARALAČKI ČIN nastaje iz podsvijesti, halucinatornih vizija, alogičnog svijeta snova.

POETIKA

nadrealizma odlikuje se smionom metaforikom i neobičnim, začudnim i apсурdnim pjesničkim slikama (*Zemlja je plava kao naranča* –Eluard). U nadrealizmu

dominira lirski pjesma. Riječi su oslobođene od gramatičke norme i logičke ovisnosti o kontekstu.

Predstavnici: Paul Eluard

Louis Aragon

André Breton

ZADATAK:

Pročitaj u udžbeniku pjesme S. Jesenjina *Pjesma o kuji* i F.G. Lorce *Cordoba*. Objasni kojim avangardnom strujanju pripada pojedina pjesma.

FRANZ KAFKA (1883.-1924.)

rođen u Pragu

njemački književnik židovskog podrijetla

pripovijetke: Preobražaj, Osuda, U kažnjeničkoj koloniji, Umjetnik u gladovanju

romani:

Proces

Dvorac

Amerika

PREOBRAŽAJ (1915.)

pripovijetka

problemi: osamljenost, otuđenost, nemogućnost komunikacije, jednoličnost i dosada života

Kafkine pripovijetke nisu ni san, ni halucinacije, ni alegorije - one su po svjesnoj želji autorovoj prikaz našeg svijeta u kojem se krećemo svi mi. (Z. Škreb)

tema: sukob pojedinca i obitelji (društva)

gl. lik : Gregor Samsa

trgovački putnik

život – ustaljene navike

- bez ljubavi i razumijevanja

- žrtva za obitelj

- objekt (preobrazba = vidljivi znak; bijeg od odgovornosti)

“Samo se nekorisno izležavam u krevetu”

nema čuđenja, ni bijesa, ni pobune

Gregor – misli, osjeća i reagira kao –čovjek

obitelj – tretira ga kao kukca i nema pojma o njegovim osjećajima

UNUTARNJA preobrazba (gašenje ljudske svijesti i života – usporedo s rastom agresivnosti obitelji)

OBITELJ – gađenje, stid, strah, agresivnost

- zahtjeva žrtvu (smrt)

- osjeća se oslobođenom nakon Gregorove smrti

ODLIKE STILA:

uvođenje fantastike u svakodnevnu zbilju

fantastična cjelina – realistični detalji

preciznost i točnost

impersonalnost

atmosfera tjeskobe i straha

U pripovijetci se očituju obilježja ekspresionizma (prevladavajući osjećaji tjeskobe, nemira i osamljenosti) i nadrealizma (halucinantna vizija pretvorbe čovjeka u kukca).

Zadatak:

Pročitaj

pripovijetku u

cijelosti ,

proradi pitanja

vezana uz

ulomak

pripovijetke u

Čitanci 4

EKSPRESIONIZAM U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI Vremensko određenje:1916.-1925. Pod utjecajima strujanja u umjetnosti Austrije i Njemačke u hrvatskoj književnosti javlja se ekspresionizam. Počinju izlaziti časopisi <i>Kokot</i> (1916.) Ulderika Donadinija te <i>Vijavica</i> (1917.) i <i>Juriš</i> (1919.) A. B. Šimića. Šimić je najznačajniji predstavnik ekspresionizma u hrvatskoj književnosti. Prema njemu umjetnost je subjektivna istina stvaraoaca, ona je ekspresija umjetnikovih osjećanja. Ekspresionistički stilski postupci prisutni su i djelima Miroslava Krleže i Augusta Cesarca. U prvom razdoblju Krležina stvaralaštva ekspresionizam je prisutan u poeziji (zbirka <i>Simfonije</i>) i u dramskom ciklusu legendi(<i>Legenda, Maskerata, Kristofor Kolumbo, Adam i Eva</i>). U drami <i>Kraljevo</i> najbolje dolaze do izraza stilske odlike ekspresionizma : groteska u kojoj je sve podređeno gibanju lica, masa, zvukova i boja a događaji se zbivaju simultano. U novelama <i>Za novim putem</i> i romanu <i>Careva kraljevina</i> A. Cesarca prisutne su stilske odlike ekspresionizma.	
A.B.ŠIMIĆ (1898.-1925.) Pripada među najznačajnije hrvatske pjesnike, iako je za života objavio samo jednu zbirku pjesama <i>Preobraženja</i>, 1920. U svom traganju za smislom ljudskog postojanja Šimić je razapet između života i smrti, prolaznosti i vječnosti. Zaokupljen je temama smrti, ljubavi, bolesti, siromaštva. U hrvatsku poeziju uvodi slobodni stih i ekspresionistički stilski izraz. Izdavao je i tri časopisa <i>Vijavica</i>(1917-19.)<i>Juriš</i>(1919.) <i>Književnik</i>(1924.) PJESNICI Pjesnici su čuđenje u svijetu Oni idu zemljom i njihove oči velike i nijeme rastu pored stvari Naslonivši uho na ćutanje sto ih okružuje i muči pjesnici su vječno treptanje u svijetu Tema: nazočnost pjesnika u svijetu pjesnici- (zapitani nad svijetom,način da dopru do biti stvari) gledaju pored stvari da bi vidjeli bitno osluškuju šutnju kako bi čuli bit trajno su uznemireni prezent= svevremenost Ekspresionističke stilske oznake: vizualni izgled prilagođen ritmu slobodni stih bez interpunkcije prevladavaju glagoli i glagolske imenice sažetost izraza misaona pjesma, lirska minijatura	Pročitaj pjesme A.B. Šimića iz Čitanke i pripremi interpretaciju pjesme po izboru

SVJETSKA KNJIŽEVNOST OD 1929. DO 1952.

Oko 1930. Nestaje veći broj pravaca s početka stoljeća. U književnosti ovog razdoblja značajna je pojava izuzetnih pjesnika čiji je utjecaj dominantan na poeziju 20. st. To su Tomas Stearns Eliot, engleski pjesnik autor poeme Pusta zemlja; Federico Garcia Lorca, španjolski pjesnik, autor zbirke pjesama Ciganski romancero i čileanski pjesnik Pablo Neruda s najpoznatijom zbirkom 20 ljubavnih pjesama i jedna očajna.

U prozi se javlja egzistencijalizam: Jean Paul Sartre u romanu Mučnina iznosi bit egzistencijalističke filozofije: pojedinac samim svojim postojanjem bačen u svijet i od njega zavisi kakav će zapravo postati, samim ti on je odgovoran za ono što jest.

Tridesetih godina Europa upoznaje američke pisce tzv. Izgubljene generacije od kojih je najznačajniji Ernest Hemingway i njegovi romani Zbogom oružje, Kome zvono zvoni, Starac i more.

Socijalna književnost: postaje prevladavajuća i dogmatična službena književna norma – nazvana socijalistički realizam u Sovjetskom Savezu.

U dramskom stvaralaštvu javljaju se dva tipa teatra: epsko kazalište Bertolta Brechta i antiteatar (ili teatar apsurd) Eugenea Ionesca i Samuela Becketa.

EPSKI TEATAR

Epski teatar je angažirani teatar koji poučava: na sceni se prikazuje gledaocima poznata priča. U drami Majka Courage i njezina djeca s podnaslovom Kronika iz Tridesetogodišnjeg rata prikazuje rat kroz priču o životu trgovkinje i njezino troje djece. Dramski tekst se sastoji od 12 dijelova s opsežnim didaskalijama. Radnja se prekida songovima koji sprečavaju uživanje gledalaca i poistovjećivanje s likovima. Nema pravog početka ni kraja, prizori povezani samo glavnim likom i temom, radnja traje 12 godina, prizori se zbivaju na ratištima širom Europe, prevladava crni humor i ironija. (već i u naslovu: majka – ljubav prema djeci; Courage – nadimak zbog spašavanja svoje trgovine)

Pouka je da rat degradira čovjeka i uništava njegovu humanost.

Teatar apsurd

Ionescove i Beckettove drame nazivaju se antidramama zbog toga jer u njima nema radnje kao u tradicionalnim dramama pa prema tome ni logičnog i suvislog dijaloga a ni dramskih likova u tradicionalnom smislu. One izražavaju duboki osjećaj osamljenosti i nemogućnosti komunikacije u svijetu u kojem je govor postao isprazno brbljanje koje ispunjava prazninu.

Lat. *existencia* – postojanje

Courage = hrabrost

Pročitaj ulomak iz udžbenika i pronađi i objasni u čemu se sastoji Efekt začudnosti.

Apsurd = besmisao

E. Ionesco

Stolice (1951.)

Glavni likovi su Stari (95. god.) i Stara (94. god.) anonimni i beznačajni, koji priređuju primanje na kojem će Stari izreći svoju poruku koja bi mogla spasiti čovječanstvo. Oni primaju nepostojeće goste i donose na scenu stolice koje su naravno prazne. Vode besmisleni dijalog; u stvari govore jedno mimo drugog, beskrajno ponavljaju, nižu slobodne asocijacije bez logične povezanosti da prikriju tjeskobu. Na kraju se bacaju svaki kroz svoj prozor (ni u smrt ne odlaze zajedno) a Govornik kojem je Stari predao poruku ne može ju pročitati jer je nijem. Ostaje samo scena puna praznih stolica .

Albert Camus

Stranac (1942.)

Glavni je lik romana Mersault , mladić koji živi u gradu Alžiru jednoličnim i besmislenim životom. Roman ima dojmljiv početak : *Danas je mama umrla: Ili možda jučer, ne znam*. Nakon pogreba na kojem ne plače, nastavlja sa svojom svakodnevicom da bi na jednom izletu ubio nekog Arapina. Nakon istrage osuđuju ga na smrt zamjerajući mu bezosjećajnost na majčinu pogrebu i to što se nije se pokajao za ubojstvo. Roman pripovijeda glavni lik dok čeka izvršenje smrtne kazne u zatvoru. Pripovijedanje je mirno i ravnodušno kao što i s istom ravnodušnošću dočekuje skorbu smrt. Naslov nam govori da je Mersault stranac u svijetu, ne pokušava kontrolirati događaje u svom životu, nema ambicija i okrenut je isključivo sadašnjosti. Pisac je romanom izrazio filozofiju apsurdnosti.

Roman pripada modernom monološko-asocijativnom tipu romana (glavni lik je ujedno pripovjedač).

Pročitaj ulomak iz udžbenika i objasni kojim značajkama Ionesco odstupa od strukture tradicionalne drame.

Pročitaj roman u cjelini.

HRVATSKA KNJIŽEVNOST OD 1929. do 1952.

Ovo razdoblje obilježava složene i dramatične povijesne i društvene prilike. Nakon što je u beogradskoj skupštini ubijen Stjepan Radić (1928.) 1929. uvedena je diktatura kralja Aleksandra Karađorđevića. Jačanje nacizma i fašizma donosi Drugi svjetski rat i uspostavu NDH, a nakon 1945. uspostavu druge socijalističke Jugoslavije.

Glavno obilježje književnosti je zamiranje avangardnih težnji i povratak nekoj vrsti realizma. Možemo razlučiti :

- utilitarni realizam (književnost mora prikazivati socijalne probleme i pridonositi njihovom rješavanju)
- socijalni realizam (pisci se bave isključivo socijalnom tematikom)
- psihološki realizam (teme unutarnjeg svijeta likova)
- socijalno-psihološki realizam ((socijalna tematika s prikazom unutarnjeg svijeta likova)
- psihološko – analitički realizam (uvodi se moderniji pristup- fabula se zanemaruje a težnja stavlja na iskaz podsvijesti i asocijativnost)
- socrealizam nakon 1945. (ideologizirani pristup veličanja stavova i pogleda komunističke partije)

POEZIJA

Ovo je značajno razdoblje hrvatskog pjesništva kad se javljaju mnogi utjecajni i veliki pjesnici: Tin Ujević, Dobriša Cesarić, Nikola Šop, Dragutin Tadijanović, Ivan Goran Kovačić, Jure Kaštela, Vesna Parun...

Zamjetna je prisutnost vezanog stiha, ali s težnjom za slobodnijim ritmom i lirskim govorom.

PROZA

Najznačajniji stvaralac je Miroslav Krleža. Osim njega značajni predstavnici su Slavko Kolar, August Cesarec, Vjekoslav Kaleb, Mile Budak, Ivo Kozarčanin i Vjekoslav Majer.

TIN UJEVIĆ Izuzetna pojava u hrvatskom pjesništvu, javio se u antologiji Hrvatska mlada lirika(1914.) 1920. objavljuje zbirku <i>Lelek sebra</i> koja odražava slom pjesnikovih ideala. Poeziju doživljava kao bitni smisao ljudskog života“pjesma je duh, sve ostalo je mrtvo slovo“. U zbirci se javlja motiv osamljenosti koji ga prati kao prokletstvo kroz cijeli život. Lamentacijski oblik sličan narodnoj pjesmi Tinov je originalni doprinos hrvatskoj poeziji. Objavio je zbirke: <i>Kolajna</i>, <i>Auto na korzu</i>, <i>Ojađeno zvono</i>, <i>Žedan kamen na studencu</i>) Eseji, članci i putopisi objavljeni su u knjigama: <i>Ljudi za vratima gostionice</i>, <i>Skalpel kaosa</i> SVKIDAŠNJA JADIKOVKA Iz zbirke <i>Lelek sebra</i> Tema pjesme je osamljenost pojedinca u suvremenom svijetu otuđenosti koja se ostvaruje ponavljanjem motiva samoće, lutanja, klonuća, gubljenja iluzija. Jezgru pjesme čine pridjevi :sam, star i slab. Pjesma se sastoji od 21 tercine. Kompozicija: 1. Uvodni dio (temeljni motivi) 2. Prvo obraćanje Bogu 3. Drugo obraćanje Bogu 4. Ponavljanje uvodnih strofa Ponavljanje uvodnih motiva sugerira zatvorenost, vječnost. Ovakav doživljaj svijeta ostvaruje se stilskim sredstvima :ponavljanja, suprotstavljanja, gradacije i leksikom bliskim biblijskom izrazu.	Pročitaj i ostale pjesme Tina Ujevića u udžbeniku i napiši interpretaciju pjesme po izboru.
MIROSLAV KRLEŽA Središnja ličnost hrvatske književnosti XX. st. pjesnik, pripovjedač, romanopisac, dramatičar, esejist, enciklopedist.... Svoj stvaralački put započinje stihovima i dramskim tekstovima. Izdao je zbirke pjesama: <i>Pan</i>, <i>Tri simfonije</i>, <i>Pjesme I</i>. <i>Pjesme II</i>. <i>Pjesme III</i>.	

BALADE PETRICE KEREMPUHA, 1936.

Zbirka pisana na kajkavskom narječju, ali jezično bogatstvo vezano je uz djela stare kajkavske književnosti i rječnike. Kerempuh je lik iz kajkavske pučke književnosti, lukavi domišljati spretni čarobnjak i skitnica koji ismijava sve pa i sebe. Simbolizira položaj hrvatskog malog čovjeka (kmeta) koji se mogao održati samo pomoću humora i ironije.

Balade na najbolji mogući način govore o položaju hrvatskog čovjeka u povijesnom vremenu.

Prvi dramski ciklus: Legenda, Kraljevo, Michelangelo Buonarroti, - ekspresionistička stilska obilježja

Drugi dramski ciklus: Golgota, Galicija (U logoru) Vučjak - tematski vezane uz I. svjetski rat, realističko- psihološka stilska obilježja.

Treći dramski ciklus: Gospoda Glembajevi, U agoniji, Leda – socijalno – psihološke drame

Posljednju dramu napisao je šezdesetih godina: Aretej ili Legenda o sv. Ancili – drama s izrazito esejističkim obilježjima.

Proza

Novele: Hrvatski bog Mars, Novele, Glembajevi (prozni fragmenti)

Naročito je značajna zbirka Hrvatski bog Mars (1922.) - tematika vezana uz položaj i stradanja hrvatskih vojnika u 1. svj. ratu. Po umjetničkom dosegu spada u najbolje zbirke antiratne proze.

Romani:

Povratak Filipa Latinovicza, Na rubu pameti, Banket u Blitvi, Zastave

Zbirke eseja, zapisa, dnevnika i polemika:

Moj obračun s njima, Deset krvavih godina, Davni dani, Djetinjstvo u Agramu

Pročitaj roman u cjelini napiši sastavak na temu odnosa Filipa i majke.

POVRATAK FILIPA LATINOVICZA, 1932.

Prvi moderni roman u hrvatskoj književnosti. Naslovom romana upućuje na povratak u zavičaj ali i u djetinjstvo s težnjom da se pronađe izgubljeni identitet. Ovo je moderni roman monološko – asocijativnog tipa. Kao i u sličnim romanima fabula je gotovo nebitna a naglasak je stavljen na unutarnja stanja i proživljavanja glavnog lika.

Glavni lik se romana, slikar Filip Latinovicz, nakon dvadeset tri godine vraća u zavičaj, ali i u djetinjstvo koje je izvor njegovih trauma. Roman postavlja pitanja: identiteta (Filip ne zna tko mu je otac, djetinjstvo je obilježeno hladnoćom i neiskrenošću majke) i smisla života i umjetnosti. „Ja vjerujem u čistoću umjetničke spoznaje kao jedinu čistoću koja nam je preostala u ovom životinjstvu oko nas.“

PROKLETA AVLIJA,1954.

Ovaj kratki roman zaokupljen je tematikom tragike ljudskog postojanja. Naslov označava carigradski istražni zatvor u vrijeme Osmanskog carstva u kojeg igrom sudbine dospjeva bosanski fratar fra Petar i u kojem upoznaje mnoge likove i sudbine o kojima ostatak života priča. Za Andrića je pripovijedanje(pričanje) jedini način da se uspostavi dodir čovjeka sa čovjekom. Iako kratak , roman ima složenu prstenastu kompoziciju koja se zasniva na pripovjedačima :

1. Bezimeni mladić priča fra Petrovu priču gledajući fra Petrov grob kojeg zasipa snijeg

2. Fra Petar priča o Proklesoj avliji

3. Haim iz Smirne priča o Ćamilu

4. Ćamil priča o Džem- sultanu

U osnovi je biblijska priča o dvojici braće- Kainu i Abelu. Nesretni mladić Ćamil se po liniji osobnog poraza (onemogućena ljubav jer je djevojka Grkinja) poistovjećuje s Džem- sultanom koji gubi prijestolje u neravnopravnoj borbi sa spretnim i bezobzirnim bratom Bajazitom. Bavljenje poviješću i knjigama dovoljno je da bude zatvoren u Proklesoj avliji iz koje ne izlazi živ.

Prokleta avlija simbolično predstavlja totalitarnu državu u kojoj svi stradaju i u kojoj nema nevinih. Upravitelj Karađoz, nadimak dobiva rema liku iz turskog kazališta sjena. Svojim postupcima i ponašanjem on je personifikacija apsolutne i zastrašujuće vlasti.

Roman se uklapa u tradiciju modernog romana svojom temom (metafora života kao vječne ljudske tamnice), višestrukim pripovjedačem, sklonošću psihoanalizi, kompozicijom i težnjom prema univerzalnosti oblikovanjem pojedinačnih ljudskih sudbina.

DRUGA MODERNA

Naziv za razdoblje hrvatske književnosti pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća. Obilježeno je različitošću i mnoštvom stilova pa se prema analogiji s modernom naziva Druga moderna. Dijeli se na dvije generacije pisaca koji su dobili naziv prema časopisima.

1. KRUGOVAŠI (1952.-1960.)

Naraštaj pisaca koji se okuplja oko časopisa Krugovi urednika Vlatka Pavletića. Stav tih pisaca izrazio je sam Pavletić krilaticom Neka bude živost! Oni se zalažu za umjetnički pluralizam, toleranciju, pravo na razliku i na vlastiti izraz, a suprostavljaju ideološkoj prisili i političkoj narudžbi i stezi. Prevode djela zapadnoeuropskih i američkih autora, te uspostavljaju mostove prema zanemarenoj hrvatskoj književnoj tradiciji. Krugovaši su prvenstveno pjesnici : Nikola Milićević, Zvonimir Golob, Slavko Mihalić, Ivan Slamnig, Vlado Gotovac, Antun Šoljan, Vesna Krmpotić.

Teme pjesama su svakodnevne, obične i prividno beznačajne. U poeziju uključuju kolokvijalni govor, urbani žargon, zavičajne idiome, ali i jezik filozofije i egzaktnih znanosti. Dva pjesnika ovog razdoblja predstavljaju dvije temeljne pjesničke orijentacije :

S. Mihalić- predstavnik onog tipa pjesništva u kojem je naglasak na značenjskom planu i I. Slamnig- tip pjesništva usmjerena na prirodu jezika i problematiziranje jezičnog iskustva.

PROZA

U početku prevladavaju kraći prozni oblici –novele i crtice s temama rata i revolucije.

Krugovaši afirmiraju novi tip proze po uzoru na američku književnost – kratku priču koja se odlikuje subjektivnim pogledom, filmskim dijalog, izbjegavanjem metaforike, kolokvijalnim gradskim jezikom. (A. Šoljan – Specijalni izaslanici, I. Slamnig –Neprijatelj)

Vrhunsko novelističko ostvarenje ovog razdoblje je zbirka novela Ruke R. Marinkovića.

Sredinom ovog razdoblja objavljeni su romani:

- a) s urbanom tematikom (Vladan Desnica: Proljeća Ivana Galeba)
- b) s ruralnom tematikom (Mirko Božić: Kurlani)
- c) s tematikom djetinjstva (Slobodan Novak : Izgubljeni zavičaj; Ivan Raos: Vječno nasmijano nebo)

DRAMA

R. Marinković : Glorija

M. Matković : Heraklo

RAZLOGOVCI

Časopis Razlog pokrenut je 1961. Oko njega se okuplja nov naraštaj pisaca (Danijel Dragojević, Tonči Petrasov Marović, Zvonimir Mrkonjić, Ante Stamać, Dubravko Horvatić, Nikica Petrak)

I ovo pjesništvo se prvenstveno odlikuje različitošću koncepcija i traganja u za novim smjerovima. Naglašeno je intelektualizirano, prepuno riječi iz filozofije te stoga prilično nekomunikativno- naziva se pojmovno pjesništvo.

Čest pjesnički oblik- pjesma u prozi.

Proza je u književnom djelu razlogovaca skromnije zastupljena.

U ovom razdoblju pripadnici starije generacije objavljuju svoja najzrelija prozna djela vrhunskih estetskih dometa:

R. Marinković :Kiklop

S. Novak: Mirisi, zlato i tamjan

A. Šoljan : Izdajice, Kratki izlet

M. Peić : Skitnje (putopis)

Obradi prema udžbeniku poeziju V. Parun i J. Kaštelana.

RANKO MARINAKOVIĆ
KIKLOP (1965.)

Naslov romana uzet je iz Odiseje- kiklop Polifem, ljuđođer u romanu je simbol rata. Radnja romana odvija se, pred Drugi svjetski rat, u Zoopolisu (po nekim lokalitetima prepoznajemo Zagreb), starojugoslavenskoj kasarni i vojnoj bolnici te izmišljenom arhipelagu Tonga. Atmosfera romana vezana je uz grad i slutnju nadolazećeg rata te njome dominiraju osjećaji tjeskobe, straha, kaosa i izgubljenosti.

U romanu se uočavaju četiri fabularne linije:

1. Život Melkiora Tresića prije odlaska u vojsku i nakon povratka (gradski ambijent)
2. Vojnički život u starojugoslavenskoj kasarni pred 2. svj. rat
3. Boravak u vojnoj bolnici i ludnici
4. Priča o brodolomnicima s broda Menelaj i ljuđođerima(koja je stanje svijesti glavnog lika)

Prikazana je cijela galerija likova koji uglavnom pripadaju novinarsko- boemskoj sredini. Susreću se na javnim prostorima kao Dajdam, kavana Corso, ulice i trgovi. Glavni lik je Melkior Tresić, novinar kulturne rubrike. Muči ga strah od rata i poziva u vojsku. Pomalo je pjesnik, stvaralački misli. Izgubljen je i dezorijentiran u sukobu sa svojom sviješću i podsviješću. Uzaludno čezne za ljubavlju, topline i iskrenim i neposrednim životom. Na kraju romana svojim puzanjem u Zoopolis, priznaje poraz svoje ljudskosti pred stihijom zla(rata).

Roman je bogat mitološkom simbolikom, intertekstualnim vezama, aluzijama na svjetske klasike(Shakespeare, Dostojevski) ali na hrvatsku književnu tradiciju.

JOSIP PUPAČIĆ(1928.-1971.)

Rođen u selu Slime kraj Omiša, bio profesor starije hrvatske književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, poginuo u avionskoj nesreći u Omišlju na Krku. Pupačića znamo kao pjesnika pjesme More. Motivi njegove poezije vezani su uz zavičaj, a uz zanesenost ljepotama zavičaja ističe se i misao o povezanosti predaka i potomaka te svijest da je ljudsko postojanje usko povezano sa zemljom kojoj pripadaju. Izdao je nekoliko zbirki pjesama (Mladići, Cvijet izvan sebe, Ustoličenja). Naročito je značajna zbirka Moj križ svejedno gori izdana posmrtno 1971.

Podsjeti se i još

jednom iščitaj
pjesmu More.

Tri moja brata

Kad sam bio tri moja
brata i ja,
kad sam bio
čtvorica nas.
Imao sam glas kao
vjetar,
ruke kao hridine,
srce
kao viganj.
Jezera su me slikala.
Dizali su me jablani.
Rijeka me umivala za
sebe.
Peračice su lovile
moju sliku.
Kad sam bio
tri moja brata
i ja,
kad sam bio
čtvorica nas.
Livade su me voljele.
Nosile su moj glas
i njim su sjekle
potoke.
Radovao sam se sebi.
Imao sam braću.
(Imao sam uspravan
hod.)
To su bila tri moja
brata:
moj brat, moj brat, i
moj brat.

Pjesma svojim personificiranim poetskim slikama – izražava pjesnikovu sreću, čistoću i ljepotu prirode u kojoj je prošlo djetinjstvo. Lirski subjekt je živio u jedinstvu s prirodom i braćom. Međutim perfekt izražava da je takav doživljaj svijeta prošlost. Zadnja dva stiha djeluju kao udarci sudbine. Pjesma je inspirirana stvarnim događajem – pogibijom trojice pjesnikove braće u hidroelektrani Peruča.

POSZMODERNIZAM U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Razdoblje nakon 1968 naziva se postmodernizam. Te je godine slomom Praškog proljeća propala ideja o komunizmu kao idealnom poretku . U hrvatskoj 70-ih godina dolazi do pojave masovnog pokreta u kojem partijsko rukovodstvo KPH zahtijeva veću samostalnost Hrvatske. Postavlja se pitanje nacionaklnog identiteta i jezične posebnosti(Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog jezika iz 1967.) Međutim Hrvatsko proljeće završilo je smjenom partijskog vodstva u Karađorđevu 1971. i brojnim progonima i uhićenjima i osudama na višegodišnje robije . Titovom smrću 1980. započinje i rasap jugoslavenske federacije . Padom Berlinskog zida raspada se komunistički sustav. U hrvatskoj su 1990. Održani prvi slobodni izbori , ali 1991. Počinje agresija JNA i srpskih snaga na Hrvatsku – Domovinski rat. Osnovna značajka i ovog razdoblja je raznovrsnost stilova. Sedamdesetih godina zbivaju se promjene i u književnosti. Tradicija se ne negira, nego se uključuje i na njoj gradi i pronalazi novi smisao. S tradicijom se uspostavlja dijalog i ona postaje inspiracija za nova književna djela. Stoga koriste brojne aluzije ,citata,parodije i intertekstualne veze. Poezija se odlikuje raznovršnošću tema i postupaka. Uspostavlja dijalog s tradicijom. Osim svakodnevice kao teme i jezik i jezično iskustvo postaje predmet pjesme. Karakterističan je povratak vezanom stihu i tradicionalnim oblicima. Predstavnici: Luko Paljetak, Ivan Rogić Nehajev,Zvonko Maković,Tonko Maroević, Dražen Katunarić, Dinko štambuk

PROZA

1. Javlja se poseban model proze tzv. PROZA U TRAPERICAMA . Poticaj iz američke književnosti (Salingerov roman :Lovac u žitu) . Glavni lik ove proze je buntovni mladić, gradski frajer i marginalac koji se ne uklapa u društvenu sredinu. Osjeća snažnu pripadnost grupi s kojom dijeli svjetonazor, ideale, kulturu i žargon. Način odijevanja – traperice je izraz svjetonazora. Osim svjetonazorom tradicionalne vrijednosti osporavaju jezikom- žargonom ,jezikom ulice . Glavni lik je ujedno i pripovjedač.
Z. Majdak: Kužiš, stari moj
A. Majetić: Čangi off gotoff
I. Slamnig :Bolja polovica hrabrosti

2. Skupinu pisaca koji su prozvani FANTASTIČARI ili BORGESOVCI ne zanima stvarnost ni unutarnji svijet čovjeka nego se okreću fantastici. Pišu kraće prozne vrste pod utjecajem pisaca kao što su J. L. Borges, M.A. Bulgakov i F. Kafka

Aluzija - izreka kojom se posredno, preko čega drugoga, upozorava na nešto što se izričito ne spominje.

Parodija- šaljiva imitacija nekog slavnog književnog djela, davanje drugog oblika nekom djelu ili tekstu s namjerom da se postigne humoristički učinak.

Predstavnici :

Stjepan Čuić, pavao Pavličić , Goran Tribuson

3. Pisci tzv. STVARNOSNE proze bave se temama iz svakodnevnog života i aktualnom društvenom problematikom

A. Šoljan: Luka, Drugi ljudi na mjesecu

Ivan Kušan : Toranj

4. Procvat doživljava i obnova povijesnog romana

Ivan Aralica : Psi u trgovištu, Graditelj svratišta

Nedjeljko Fabrio: Vježbanje života, Berenikina kosa

5. U ovom razdoblju dolazi do pojave tzv. ŽENSKOG pisma

Irena Vrkljan : Svila,škare

Vesna krmpotić: Brdo iznad oblaka

6. Dolazi i do procvata ŽANROVSKOG romana(kriminalističkog, avanturističkog, horor isl.)Brišu se granice između elitne i masovne umjetnosti.

Istaknuti predstavnici Pavao Pavličić i Goran Tribuson

DRAMA

Pojavljuju se različiti dramski modeli kao biografske i pseudobiografske drame.

Predstavnici.

Miro Gavran: Urotnici, Noć bogova

V. Stojavljević : Katarina Zrinska od Frankopana

Slobodan Šnajder: Kamov, smrtopis; Držićev san

1971. pojavljuje se drama Ive Brešana Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja koja označuje početak dramskog pisma zasnovanog na intertekstualnosti i poetici teatra u teatru sa snažnim uporištem u konkretnoj stvarnosti.

SLAVKO MIHALIĆ

(1928.-2007.)

Pripada među najvažnije suvremene hrvatske pjesnike. U književnosti se javio 1954. zbirkom Komorna muzika. Objavio je dvadesetak zbirki pjesama. Njegovo je pjesništvo izvorno, izraz zasnovan na svakodnevnom govoru, stih slobodan i jednostavan, leksik svakodnevna, a umijeće velikog pjesnika rađa slojevitošću i bogatstvom značenja. Mihalićeva lirika je lirika egzistencije čovjeka u suvremenom svijetu u kojem dominiraju osjećaji tjeskobe i poraza.

Majstore, ugasi svijeću, došla su ozbiljna vremena.

Radije noću broji zvijezde, uzdiši za mladošću.

Tvoje neposlušne riječi mogle bi pregristi uzice.

Sadi u vrtu luk, cijepaj drva, pospremaj tavan.

Bolje da nitko ne vidi tvoje oči pune čuđenja.

Takav je tvoj zanat: ništa ne smiješ prešutjeti.

Ne uzmogneš li izdržati i jedne noći opet uzmeš pero,
majstore, budi razuman, ne bavi se proročanstvima,
pokušaj zapisati imena zvijezda.

Ozbiljna su vremena, nikome se ništa ne oprašta. Samo klauni znadu kako se možeš izvući: plaču kad im se smije i smiju se kad im plač razara lice. Antologijska pjesma S. Mihalića, napisana u sedamdesetim godinama 20. st. u vrijeme poraza Hrvatskog proljeća. Majstor je simbol pjesnika što se vidi iz sintagmi (neposlušne riječi, oči pune čuđenja, uzmeš pero...) Svijeća kao simbol stvaralačkog svjetla. Od pjesnika se traži da ugasi svijeću odnosno odustane od pisanja. Ironično je to da su najslobodniji oni koji se pretvaraju kao klauni. Društvo guši slobodu stvaranja. Vrsta : lirska misaona pjesma	
IVO BREŠAN (1936.) Kao dramski pisac javio se sedamdesetih godina Predstavom Hamleta u selu Mrduša Donja . Napiso je i drame Nečastivi na Filozofskom fakultetu, Svečana večera u pogrebnom poduzeću, Veliki manevri u tijesnim ulicama, Hidrocentrala u Suhom dolu... Piše i prozu te filmske scenarije. PREDSTAVA HAMLETA U MRDUŠI DONJOJ Pisac svoju dramu ponaslovljuje groteskna tragedija što se očituje i u samom naslovu. Najznačajnije europsko dramsko djelo se izvodi u primitivnom i zaostalom selu Dalmatinske zagore. Radnja se zbiva pedesetih godina 20. st. a prema diktatu komunističke partije , s ciljem prosvjećivanja, seljaci trebaju prirediti predstavu . Oni slučajno izabiru Hamleta i ne drže do njegove umjetničke vrijednosti jer ju uopće ne mogu razumjeti. Učitelj koji shvaća svu apsurdnost takvog pothvata mora preraditi, odnosno prilagoditi Shakespeareov tekst. Međutim na sceni se odigrava i hamletovski zaplet. Mladiću Škoki koji tumači Hamleta su zatvorili oca zbog pronevjere zadružnog novca. Novac je u stvari pronevjerio Bukara koji tumači kralja Klaudija. Škoko je kao i Hamlet nemoćan da dokaže krivnju i obrani oca. Komičnost izvire i iz jezične karakterizacije likova. Likovi govore idiomom Dalmatinske zagore s mnoštvom onodobnih političkih fraza. Postmoderna poetika se odlikuje intertekstualnošću. Intertekstualnost je suodnos među tekstovima – smisao jednog književnog teksta otkriva se u suodnosu s drugim književnim tekstom. U ovoj drami se to odnosi na Shakespeareovu tragediju.	Zadatak: Pročitaj djelo u cjelini ili ulomak iz udžbenika i napiši kratak osvrt u kojem ćeš komentirati odnose među likovima.

JEZIK I IZRAŽAVANJE	
JEZIK LEKSIKOLOGIJA Leksikologija- jezikoslovna grana koja proučava i opisuje leksik. Leksik- ukupnost riječi nekog jezika. Leksem- je ukupnost svih oblika i značenja koje ima neka riječ. Punoznačne riječi ili punoznačnice imaju leksičko i gramatičko značenje i to su promjenjive vrste riječi. Nepunoznačne riječi ili nepunoznačnice imaju samo gramatičko značenje-i to su nepromjenjive riječi. Leksikografija lingvistička disciplina koja se bavi sastavljanjem rječnika. Odnosi među riječima Svaka riječ može ulaziti u odnose s drugim riječima svojim sadržajem ili svojim izrazom. Tako razlikujemo : a) jednoznačnost ili mononimiju : jedan izraz= jedno značenje (npr. cink, slavist) Takva riječ(koja ima samo jedno značenje) naziva se jednoznačnica. b) višeznačnost ili polisemiju : jedan izraz = više značenja (most, list, vrata, pero) Takva riječ (koja sadrži dva ili više značenja) naziva se višeznačnica.	Grč. lexis = riječ Leksikon = grč. rječnik
SINONIMIJA,HOMONIMIJA I ANTONIMIJA Sinonimija i sinonimi Leksikološka pojava kada dvije ili više riječi imaju ista ili slična značenja. S i n o n i m i- leksemi različitog izraza ali istog ili sličnog značenja: tisuća = hiljada Vrste sinonima: Potpuni sinonimi ili istoznačnice- podudaraju se po značenju i međusobno su zamjenjivi u svim kontekstima : sustav – sistem Djelomični ili bliskozačnice (međusobno su zamjenjivi samo u nekim kontekstima): informacija- obavijest Općejezični: smion- hrabar Individualni: pjesnički (Božanska ženo,gospo nepoznata ; Tin Ujević)	

Dijalektalni: rajčica- pomidor- paradajz

Žargonski: top, kulja, kolac

H o m o n i m i j a i h o m o n i m i

Homonimija je pojava kada se izjednače izrazi dvaju ili više leksema.

H o m o n i m i- leksemi istog izraza , a različitog značenja.

Na primjer : kosa(na glavi) kosa (za košenje)

Vrste homonima:

1. Homografi ili istopisnice- su riječi različitog značenja koje se isto pišu a različito izgovaraju : grād i gräd

2. Homofoni ili istozvučnice- - riječi koje se isto izgovaraju a različito pišu (Otok – ime mjesta i otok –kopno okruženo morem)

3. Homoforni- isti oblici različitih riječi

primjer: uši - N. mn. od uho i od uš

A n t o n i m i j a i a n t o n i m i

Antonimija – pojava oprečnosti (suprotnosti) značenja leksema.

A n t o n i m i – riječi suprotna značenja: dan- noć

Antonimija je prirodna i sustavna pojava u jeziku , a sinonimija – rubna pojava

Vrste antonima:

a) Prema vrsti riječi: imenski(muškarac-žena),
glagolski(prodavati-kupovati),
pridjevski(lijevi- desni),
priložni(brzo-sporo)
prijedložni (na-pod)

b) Prema tvorbi:

1. netvorbeni ili raznokorijenski: lijep- ružan
2. tvorbeni ili istokorijenski: podvožnjak-nadvožnjak

c) Po broju članova: dvočlani (dan-noć)
tročlani(lijevi-srednji-desni)
višečlani (leden-hladan-mlak-topao-vruć)

- d) općejezični (svi antonimi koje govornici hrvatskog jezika prepoznaju kao riječi suprotna značenja (toplo-hladno)
 e) individualni ili kontekstualni (samo su suprotnost unutar određenog konteksta – živjeti-spavati-umrijeti)

RASLOJENOST JEZIKA

Vremenska raslojenost leksika

Promjenom izvanjezične stvarnosti mijenja se i leksik. Leksički je sloj najpodložniji promjenama.

Prema učestalosti uporabe riječi u pojedinom razdoblju razlikujemo:

a) aktivni leksik- sastoji se od riječi koje su česte u uporabi

b) pasivni leksik- riječi rijetke u uporabi ili nestale iz uporabe

Vrste pasivnog leksika:

1. arhaizmi ili zastarjelice- (ljubim ruke, onijeh, konjah)

2. historizmi- prešle u pasivni zbog izvanjezičnih razloga: dinar, barun

Riječi se mogu vratiti iz pasivnog u aktivni jezik pa ih nazivamo

Oživljenice : domovnica, putovnica, satnik

Razlikujemo još:

a) pomodnice- naglo se pojavljuju i brzo nestaju: tajice, špičoke

b) novotvorenice: pretvornik(modem) ; limunika (grejp)

Prostorna raslojenost leksika

Jezik se različito raslojava s obzirom na područje, prostor, rasprostranjenost

1. lokalizmi- riječi iz mjesnog govora, proširene na malom području: gospar.

2. regionalizmi- riječi raširene na širem području, regiji:

smišan(lijep) srednjodalmatinski reg.

dado (tata) slavonski reg.

3. dijalektizmi: riječi koje obuhvaćaju cijelo područje narječja

a) leksički : razlikuju se od standardne riječi cijelim izrazom
 kušin, vanjkuš (jastuk)

b) značenjski : izraz se podudara s izrazom standardne riječi ali se razlikuje značenje

oroz(pijetao) okidač vatrenog oružja (stand.)

c) tvorbeni : razlikuju se od standardne riječi samo u tvorbenim elementima –osnova je ista

peharček- peharić

d) fonološki : razlikuju se od standardne riječi uglavnom u jednom glasu

ili naglasku:

zvizda- zvijezda

e) etnografski : označavaju pojavu, predmet ili običaj karakterističan za neko područje: bevanda, njoki, kulen, bećarac
Dijalektizmi imaju stilska obilježja u standardnom jeziku.

Funkcionalna raslojenost leksika

Jezik kao sredstvo komunikacije mora zadovoljiti sve komunikacijske situacije(ne može se uvijek i svugdje uporabiti ista riječ).

Izbor uvjetuje cilj i svrha i prema njoj izabiremo stil.

Stil- način na koji se izražava sadržaj.

Stilistika je jezikoslovna disciplina koja proučava odlike jezičnog stila, načine i sredstva kojima se postiže posebna kvaliteta iskaza.

Standardni jezik je višefunkcionalan

Funkcionalni stilovi hrvatskog standardnog jezika:

1. Književno-umjetnički(subjektivnost, slikovitost, izražajnost)
 2. Znanstveni (objektivnost, logičnost, stručni pojmovi)
 3. Publicistički: (subjektivnost i objektivnost, poetizmi i stručni leksik)
 4. Administrativni: objektivnost, točnost, kratkoća)
 5. Razgovorni ili kolokvijalni(neposrednost- pojavljuju se riječi koje se ne bi pojavile u biranom jeziku)
- Žargonizmi : leksemi određene skupine
Vulgarizmi : nepristojne i ružne riječi; psovke (ne rabe se u uljuđenoj i pristojnoj komunikaciji)

Frazemi i frazeologija

Frazemi su višečlane jezične jedinice koje imaju jedno značenje.
raditi kao konj (teško), pokazati zube(oduprijeti se)

Frazeologija - jezikoslovna grana koja proučava frazeme.

Obilježja frazema:

- reproducira se u gotovom obliku
- ima stalan sastav i raspored sastavnica
- sastoji se od najmanje dviju punoznačnica

- ima jedno značenje

Vrste frazema:

Frazemske rečenice: poslovice, krilatice...

Tko rano rani, dvije sreće grabi.
Kocka je bačena,

Frazemske sintagme-: grlom u jagode,
mirne duše

U frazemima se tuđice ne mogu zamjenjivati : imati putra na glavi
gutati knedle

RAZLIKUJ: fraza – izraz koji ne znači ništa, lažan, dodvoran sadržaj
Danas prekrasno izgledate.

perifraza- spoj riječi kojim se neki pojam prepričava(nije u
prenesenom značenju) prvi čovjek (Adam)
glavni grad RH (Zagreb)

LEKSIČKO POSUĐIVANJE I LEKSIČKA NORMA

Leksičko posuđivanje

Proces posuđivanja riječi iz jednog jezika u drugi.

Riječi se preuzimaju zajedno s predmetom, pojavom ili pojmom dotada nepoznatom u hrvatskom jeziku (unutarjezični razlozi) ili zbog gospodarskih, političkih ili kulturnih veza (izvanjezični razlozi).

Proces posuđivanja :

1. jezik davalac- jezik primalac (izravno) gazda(mađ.)
2. jezik davalac-jezik posrednik-jezik primalac (posredno)
Strike(engl.) Streik(njem.) štrajk(hrv.)

Posuđenice su posuđene riječi.

Vrste posuđenica:

1. prema jeziku davaocu: latinizmi, grecizmi, bohemizmi, hispanizmi, anglizmi, hungarizmi
2. internacionalizmi- europeizmi- zajedničke većini europskih jezika
(politika, disciplina)
3. egzotizmi(specifičnosti pojedinih naroda ili kultura) šerif, kibuc, sirtaki

4. eponimi (opći nazivi prema vlastitom imenu) penkala, petrarkizam, makadam (prema MackAdam)

5. prevedenice (doslovno prevedene riječi) neboder, kolodvor
jezikoslovlje

6. usvojenice (davno posuđene , ne osjeća se strano podrijetlo) čamac, čarapa, kukuruz, car

Prilagodba posuđenica

S obzirom na stupanj uklopljenosti u hrvatski jezični sustav razlikujemo:

a) tuđice(riječi koje se nisu u potpunosti prilagodile) indeks, bicikl, šou...

b) prilagođenice(naglasno,glasovno i sklonidbeno prilagođene)
bit,centar,čip,printer

c) usvojenice (potpuno uklopljene u hrvatski jezik da se ne razlikuju od hrvatskih izvornih riječi) čarapa, krevet, top, dojam, iskren, odličan

JEZIČNA NORMA

Norma je skup pravila. Norma određuje pravilnost jezičnih jedinica u standardnom jeziku.

Razlikujemo : pravopisnu, pravogovornu, gramatičku(fonološku, morfološku, sintaktičku) stilističku i leksičku normu.

Leksička norma procjenjuje kojoj riječi dati prednost pred drugom istoznačnom riječi, koje istoznačnice vrijednosno izjednačiti a koju istoznačnicu isključiti iz standardnog jezika.

Za to nam služe normativni priručnici:

pravopis, rječnik, gramatika

Jezični purizam je briga oko čistoće jezika. (pozitivno)

Jezično čistunstvo je pretjerana jezična čistoća. (negativno)

LEKSIKOGRAFIJA

Umijeće sastavljanja i pisanja rječnika.

Leksikograf je osoba koja sastavlja rječnike.

Rječnike dijelimo na

a) enciklopedijske (enciklopedije i leksikoni)

b) jezične (jednojezični, dvojezični ili višejezični)

Hrvatski jezik u 20. stoljeću

Razdoblje do 1918. obilježila je pobjeda hrvatskih vukovaca koji se zalažu za ideju jezičnog jedinstva srpskog i hrvatskog jezika što se nastavlja i u prvoj Jugoslaviji. Javlja se i otporipa je 1940. Tiskan prvi razlikovni rječnik Petra Guberine i Krune Krstića.

U vrijeme Drugog svjetskog rata i NDH jača jezični purizam i uvodi se korijenski pravopis.

Nakon 1945. u drugoj Jugoslaviji pritisak na hrvatski jezik je stalan. 1954.

Potpisan je Novosadski dogovor i jezik se naziva srpskohrvatski i hrvatskosrpski.

197. kao otpor pojavljuje se *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika*.

Deklaracija doživljava osudu a potpisnici progon.

1971. pojavljuje se Hrvatski pravopis Babića, Finke i Moguša. Tiskan u Londonu u emigrantskim krugovima.

Nakon osamostaljenja Republike Hrvatske izdaju se rječnici i jezični savjetnici.

■ ostale jezične grupe:

1. zagrebačka- želi nastaviti dubrovačku tradiciju(što, ije)
2. zadarska- zalaže se za ikavicu i dalmatinskoslavonsku tradiciju
3. riječka- zagovara arhaične oblike(starinu i sveslavenstvo)

-razdoblje do 1938.

- jača prevlast Srba u političkom i kulturnom životu
- jezik se zove srpskohrvatski (čak i srpskohrvatskoslovenski)
- pokušava se naturiti ekavicu
- tome se opiru jezikoslovci- društvo i časopis Jezik

-razdoblje do 1945.

- prosvjeta u hrvatskim rukama
- nastoji se uspostaviti hrvatska jezična norma
- posvećuje se pozornost svim jezičnim pitanjima
- uvodi se korijenski pravopis
- velika je puristička aktivnost
- osnovan je Hrvatski državni ured za jezik

-razdoblje do 1990.

- pobjedom komunista nastavlja se unifikacija jezika
- opet je naziv hrvatski ili srpski jezik

1953. godine održan je u Novom Sadu tzv. Novosadski dogovor, gdje je istaknuto kako je govor Hrvata, Srba i Crnogoraca jedan jezik s dva izgovora: ijekavskim i ekavskim.

1960. Matica hrvatska izdaje « Pravopis hrvatskosrpskoga književnoga jezika»

- unosi se mnoštvo srbizama i internacionalizama
- **Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog jezika 1967.**

-osamnaest hrvatskih kulturnih ustanova potpisuje «Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika» tražeći ravnopravnost hrvatskoga jezika u odnosu na srpski koji je u svom obliku sve više prodirao i u hrvatski jezik. Deklaracija je doživjela političku osudu. 1971. izlazi u Londonu «Hrvatski pravopis» Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Moguša koji biva zabranjen.

- bez obzira na političke prilike čistoća jezika se čuva
- tiskaju se pravopisi, gramatike i savjetnici

od 1990.

- slobodna Hrvatska - plodni uvjeti za razvoj jezikoslovlja
 - izlaze mnogi priručnici, pravopisi, gramatike, rječnici
 - pojačano se radi na jezičnom purizmu- izlaze savjetnici

U novim političkim okolnostima koje su nastupile 1990. godine kada je Republika Hrvatska krenula samostalnim i neovisnim putem pojačana je i jezikoslovna djelatnost. 1990. Izlazi drugo izdanje "Gramatike hrvatskog književnog jezika"(skupine autora) i fototipsko izdanje "Hrvatskoga pravopisa" iz 1971. 1991. izlazi "Rječnik hrvatskoga jezika" Vladimira Anića, "Razlikovani rječnik srpskog i hrvatskog jezika" Vladimira Brodnjaka, 1992. izlazi 7. dopunjeno i izmijenjeno izdanje Težak-Babićeve "Gramatike hrvatskoga jezika"(Priručnika za osnovno jezično obrazovanje).

- najvažniji pravopis i rječnici:

Hrvatski pravopis- S. Babića, B. Finke i M. Moguša
Rječnik hrvatskog jezika- Leksikografskog zavoda i Š. knjige
Hrvatski enciklopedijski rječnik- Novi liber

ESEJ ili ogled Književno- znanstvena vrsta. U eseju se obrađuju znanstvene (ili neke druge teme) ali u načinu oblikovanja se koriste odlike književnog stila. Smatra se da je prvi esejist bio Michel de Montaigne (1533.- 1592.) Često su značajni esejisti ujedno i književnici.	
RASPRAVA Može biti pismena i usmena. Pismenom raspravom se dokazuje ili odbacuje neka tvrdnja. Tema se obrađuje sustavno, logičnim slijedom misli. Usmenoj raspravi prethodi uvodno izlaganje u kojem se postavlja početna tvrdnja ili teza. Sudionici rasprave sukobljavaju mišljenja iznoseći protutvrdnje ili antiteze. Zaključak se donosi na kraju - glasovanjem. Važno je reći da je vrijeme ograničeno i da treba poštovati pravila uljuđene komunikacije.	